

gloriam exhibet, summum bonum huius vitae constituunt. Inde sequitur: c) cum inter omnes virtutum actus supremi sint actus amoris Dei iidemque prae ceteris Deo gloriam afferant, hos eosdem actus esse supremum hominis bonum in hac vita eiusdemque potissimam dispositionem ad vitam futuram.

Coroll. 2. Unitas naturae humanae, cui unitas finis respondere debet, non admittit, ut duplex huius vitae finis distinguatur: alter *primarius* et *absolutus*, in prosecutione moralis ordinis situs; alter *secundarius* et priori *subordinatus*, consistens in moderata vitae prosperitate, *positive* quidem, sed eatenus tantum prosequenda, quatenus primario fini *non opponitur*. Nam *substantialis* et *physica* unitas naturae postulat, ut omnes eius partes non solum *negative* rationi subordinentur, sed etiam *positive*, ita ut nullum bonum sensitivum pro homine ullam rationem veri boni ac finis habere possit, nisi quatenus eam participat a supremo fine ac bono *totius* naturae humanae, seu quatenus *positive* est medium ad illum consequendum.

ARTICULUS III.

DE SUBIECTIVA HOMINIS AD FINEM ULTIMUM HABITUDINE.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 1, a. 6 et q. 5, a. 8; De verit. q. 22, a. 7. *Suares*, De ultimo fine disp. 2, sect. 4 et disp. 3, sect. 6.)

30. Hucusque de ordinatione quasi *externa* et *passiva* locuti sumus, quam homo ex intentione auctoris naturae habet; restat ut pauca addamus de ordinatione quasi *interna* et *activa*, qua homo actus suos in finem ultimum dirigit (n. 6, 3),

Quadrupliciter homo dici potest operari propter finem: a) *actualiter*, cum actu de fine cogitat eumque intendit (intentio actualis); — b) *virtualiter*, cum quis actu finem non apprehendit et intendit, sed agit «vi intentionis praehabita», quae in actum influere pergit (intentio virtualis); — c) *habitualiter*, cum quis antea finem aliquem intendit nec hanc intentionem revocavit, quin tamen nunc vi illius agat (in-

tentio habitualis); — d) *interpretative*, cum quis finem actu non intendit nec antea intendebat, sed aliquid obiectum sibi proponit et vult, quod natura sua ordinatur ad illum finem (intentio interpretativa). — Tres priores modi tendendi in finem possunt vocari tendentia *formalis*, quia supponunt cognitionem finis in ipso appetente; haec autem cognitio ad tendentiam interpretativam (quatenus est interpretativa) non requiritur.

31. His praemissis sit:

Assertio 1. Homo in omnibus suis actibus tam bonis quam malis saltem interpretative operatur propter finem ultimum indeterminate sumptum seu beatitudinem in communi.

Prob. Voluntas quidquid appetit, appetit sub ratione boni, quia saltem ex parte per illud appetitum boni expleri posse sperat, seu quia est inchoatio et pars boni perfecte satiativi, in quod naturali propensione fertur. *Ergo* . . .

Obi. 1. Si homo omnia bona particularia appeteret propter perfectam beatitudinem, non posset tendere in ea, quae perfectam beatitudinem evidenter impossibilem reddunt, v. g. in annihilationem. *Atqui* potest in haec tendere. *Ergo* non omnia appetit propter perfectam beatitudinem.

Resp. Dist. mai.: Si homo omnia bona particularia appeteret *formaliter* et *ex vi proprii actus* seu quatenus habent rationem *medii* ad beatitudinem, non posset tendere in ea, quae beatitudinem impossibilem reddunt, *conc.*, si bona particularia solum *interpretative* appetit propter beatitudinem, quatenus scilicet illa appetit sub ratione alicuius boni, quod natura sua et vi innati ponderis nostrae voluntatis ad perfectam sationem appetitus ordinatur, «quatenus semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius» (1, 2, q. 1, a. 6), *nego. Contradist. min. et cons.* Recte *Suares* (l. c. sect. 6, n. 2): «Intellegitur hanc habitudinem particularium finium seu obiectorum ad finem ultimum formalem (beatitudinem) *non tam esse mediū ad finem proprie loquendo* quam *partis ad totum* secundum veritatem aut saltem secundum apparentiam et similitudinem.» (Cf. etiam *Lessium*, De summo bono I, 2, n. 8.)

Obi. 2. Ut homo possit appetitu elicitō tendere in beatitudinem perfectam, debet eam prius cognoscere. *Ergo* si omni actu elicitō tendit in beatitudinem perfectam, iam ante primum actum voluntatis eam cognoscere debet, id quod non videtur admitti posse.

Resp. Dist. antec.: Ut homo possit appetitu elicitio *formaliter* tendere in beatitudinem perfectam, seu ita ut beatitudo ipsa sit obiectum appetitus elicitio, debet prius cognoscere beatitudinem, *conc.*, ut possit tendere in beatitudinem mere *interpretative, nego.* Ut habeatur eiusmodi tendentia interpretativa in beatitudinem, sufficit, ut auctor naturae homini indiderit tendentiam innatam in bonum prosequendum, donec voluntas ad perfectam satietatem perveniat. *Contradist. cons.*

Assertio 2. Homo in omnibus suis actionibus honestis interpretative operatur propter finem ultimum determinate sumptum seu Deum.

Prob. Bonum honestum sensu stricto illud est, quod naturae rationali qua tali per se convenit; natura autem est principium motus in finem. Ergo operatio nequit eidem naturae per se convenire, quin natura sua aliquo modo in ultimum finem tendat.

Num vero et quomodo homo finem ultimum formaliter et explicite intendere debeat, quaestio est infra solvenda.

CAPUT II.

DE ACTIBUS HUMANIS PHYSICE CONSIDERATIS SEU DE VOLUNTARIO.

ARTICULUS I.

DE VOLUNTARIO IN GENERE.

(*Arist.*, Eth. I. 3, c. 1. *S. Thom.* I, 2, q. 6. *Walsk.*, De actibus hum. n. 35. *Frins.*, De actibus hum. I, n. 70.)

§ I. NOTIO ET DIVISIO VOLUNTARII GENERATIM.

32. I. Actus humani sunt illi, qui ab homine ponuntur modo sibi specificè proprio, i. e. cum rationis advertentia et libertate. Igitur actus humani pertinent ad actus voluntarios: quapropter ratio *voluntarii* hic explicanda est.

Voluntarium effective est *id, quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis* (formali). Dicitur: 1. a principio intrinseco, i. e. ab appetitu, qui sit in ipso agente; dicitur: 2. cum cognitione finis, quod non tantum est intel-

legendum concomitanter, sed etiam causaliter, ita ut cognitio sit aliquo modo fons et origo voluntarii. Unde distinguitur voluntarium a *volito*. Volitum est id, in quod voluntas fertur, quare a quibusdam voluntarium *obiective*, non effective seu causaliter vocatur. Omne voluntarium est volitum, sed non viceversa.

Distingue *spontaneum, voluntarium, liberum*. *Spontaneum* est quod procedit a principio interno; hinc convenit etiam actibus intellectus, qui antecedunt omnem actum voluntatis, immo omnibus motibus vitalibus. Alii tamen nomen spontanei restringunt ad id, quod procedit a principio interno cum cognitione finis (sive formali sive materiali), et sic convenit solis animantibus; *liberum* est quod a voluntate procedit se ipsam determinante seu absque interna voluntatis determinatione ad unum. (De libertate cf. *Boedder*, Psychol. n. 380; *Frins*, De act. hum. I, n. 93.) Hinc spontaneum latius patet quam voluntarium, voluntarium latius quam liberum.

33. II. *Distinguitur voluntarium pro diversitate modi, quo a voluntate procedit:*

1. *elicitum et imperatum*, prout vel immediate a voluntate tamquam causa efficienti procedit, vel mediate scilicet mediante voluntatis imperio in alias facultates. Actus ipsius voluntatis semper est elicitus; potest tamen aliquo sensu simul esse imperatus, in quantum unus actus voluntatis movet ad alium;

2. *voluntarium perfectum et imperfectum*, prout ex cognitione perfecta vel imperfecta finis et circumstantiarum procedit;

3. *voluntarium in se et voluntarium in alio* (in causa). *Prius* est illud, quod in *se ipso* seu *per se* intenditur et causatur, ut e. g. occisio ab homicida intenta. *Posterius* est illud, quod non est voluntarium *in se*, sed solum *in alio*, quocum tamquam causa conexum est, ut v. g. occisio hominis ex temeraria projectione lapidis in locum, ubi scitur homines transire;

4. *positivum et negativum*, prout a voluntate procedit per actus positionem vel eius omissionem cum advertentia rationis; hinc distingue inter velle non agere et non velle agere. —